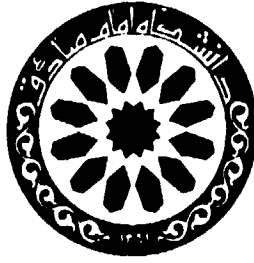

کتابخانه مرکزی دانشگاه امام صادق (ع)

شماره ثبت ۳۴
شماره ۳

دانشگاه امام صادق (علیه السلام)

دانشکده معارف اسلامی و مدیریت

۱۳۷۷ / ۸ / ۱

۱۳۷۷ / ۸ / ۱

مرکز خدمات کتابخانه مرکزی
تعمیرات

بررسی فقهی و تطبیقی شرکتهای مضاربه‌ای و طراحی الگوی مالی مناسب

جمهوری اسلامی ایران

پایان نامه کارشناسی ارشد پیوسته

استاد راهنما : جناب آقای دکتر کاوه فیضی

اساتید مشاور:

جناب آقای دکتر فرزین وش

جناب آقای حجتا لاسلام والمسلمین

سیدحسین مصطفوی

نگارش از: احمدرضا عارف‌نژاد کد: ۶۹

تاریخ: آذر ماه ۱۳۷۶

۳۱۰۷۳

۵۹۳۸

۱۵۱۴۳۳

دانشکده معارف اسلامی و مدیریت مسؤول عقایدی که

نویسنده در این پایان نامه اظهار نموده است، نمی باشد.

کلیه حقوق ناشی از این اثر متعلق به دانشگاه امام صادق علیه السلام

می باشد. و هر نوع استفاده از کل یا بخشی از آن مانند واگذاری به دیگر

مؤسسات، چاپ و مانند آن منوط به اجازه کتبی از دانشگاه می باشد.

تقدیم

به مادر عزیز و فداکارم و
برادر بزرگوارم که مرا در
زندگی چونان پدری مهربان بود.

با حمد و سپاس به درگاه ایزد متعال که توفیق گام نهادن در طریق تعلم و دانش اندوزی را عطا فرمود و با نام و یاد او که ذکرش بهترین سرآغاز است سخن را آغاز می نمایم .

در این هنگام که ثمره ده ماه تلاش و پژوهش به رشته تحریر در می آید و در ابتدای سخن بر خود فرض می دانم که از زحمات بیدریغ اساتید بزرگوار خویش در طول سالیان تحصیل علم و بخصوص اساتید گرانقدر جناب آقای دکتر فیضی ، جناب حجة الاسلام و المسلمین مصطفوی و جناب آقای دکتر فرزین وش که راهنمایی و مشاورت این تحقیق را بر عهده داشته اند سپاسگزاری نمایم .

هم چنین از برادران بزرگوار مسؤل در دادگاه انقلاب اسلامی و دفتر نمایندگی آن در امور تسویه شرکتهای مضاربه ای آقایان مسعود اصفهانی ، سید ابراهیم مردانی و رضا حقیقی که در جمع آوری اطلاعات مربوط به شرکتهای مضاربه ای همکاری و مساعدت صمیمانه ای را مبذول داشتند کمال قدردانی و سپاسگزاری را نموده و تاییدات الهی را برای آن بزرگواران از درگاه احدیت مسألت می نمایم .

امید که این تلاش ناچیز مرضی حق و مورد استفاده پژوهشگران و محققان زمینه های مختلف اقتصاد اسلامی واقع گردد.

آذرماه ۱۳۷۶

احمد رضا عارف نژاد

فهرست مطالب

صفحه	فصل یک : کلیات تحقیق
۲	۱-۱-۱ تبیین موضوع
۴	۱-۱-۲ اهمیت و علت انتخاب موضوع
۸	۱-۱-۳ اهداف تحقیق
۸	۱-۱-۴ فرضیات تحقیق
۸	۱-۱-۵ روش تحقیق
۹	۱-۱-۶ روش جمع آوری اطلاعات
۱۰	۱-۱-۷ قلمرو تحقیق
۱۰	۱-۱-۸ چگونگی سازماندهی تحقیق
	فصل دو : بررسی شرکتهای مضاربه ای در ایران
	گفتار اول: بررسی علل و شرایط پیدایش شرکتهای مضاربه ای در ایران
۱۵	۲-۱-۱ وجود زمینه مساعد برای فعالیتهای واسطه ای سود آور
۱۷	۲-۱-۲ نقدینگی عظیم و سرگردان بخش خصوصی
۱۹	۲-۱-۳ نرخ نازل سود سپرده های بانکی
۲۱	۲-۱-۴ فقدان اوراق مالی متنوع در بازار سرمایه ایران
۲۴	۲-۱-۵ سطح پایین اشتغال و افزایش هزینه های خانوار
	گفتار دوم : معرفی شرکتهای مضاربه ای در ایران
۳۰	۲-۲-۱ شرکت تولیدی و تجارتي پوشاک سحر و الیکا
۳۴	۲-۲-۲ شرکت کشت و صنعت درخشانیه (دولتخواهان)
۳۷	۲-۲-۳ شرکت کشت و صنعت گلشیر

۴۰	معرفی سایر شرکتهای مضاربه ای	۲-۲-۴
۴۳	روز شمار بحران شرکتهای مضاربه ای	۲-۲-۵
	گفتار سوم: بررسی علل سقوط شرکتهای مضاربه ای در ایران	
	عدم وجود نظارت و کنترل بر فعالیتهای و عملکرد شرکتهای	۲-۳-۱
۴۷	مضاربه ای	
۵۰	وجود فسادهای مالی گسترده در این شرکتهای	۲-۳-۲
	عدم وجود تخصص و تجربه کافی در نزد مدیران و گردانندگان	۲-۳-۳
۵۴	این شرکتهای	
	پرداخت سودهای محقق نشده و از محل اصل سپرده	۲-۳-۴
۵۷	سپرده گذاران	
۶۰	کلام آخر	۲-۳-۵
	فصل سه: بررسی میزان تطابق عملکرد شرکتهای مضاربه ای در ایران	
	با ضوابط عقد مضاربه در اسلام	
	گفتار اول: بررسی فقهی عقد مضاربه	
۶۷	تعریف لغوی مضاربه	۳-۱-۱
۶۹	نقد تعریف لغوی مضاربه	۳-۱-۲
۷۱	تعریف فقهی مضاربه	۳-۱-۳
۷۳	نقد تعریف فقهی مضاربه	۳-۱-۴
۷۶	ایجاب و قبول در مضاربه	۳-۱-۵
۷۷	جایز بودن عقد مضاربه و شرط عدم فسخ در آن	۳-۱-۶

۸۰	شروط سرمایه	۳-۱-۷
۸۲	شروط عامل	۳-۱-۸
۸۶	شرایط سود	۳-۱-۹
۸۹	زمان مالکیت سود	۳-۱-۱۰
۹۱	شرط جبران خسارت	۳-۱-۱۱
۹۳	مضاربه عامل اول با عامل دوم	۳-۱-۱۲

گفتار دوم: بررسی موارد افتراق عملکرد شرکتهای مضاربه ای در ایران

با ضوابط عقد مضاربه در اسلام

۹۷	پرداخت سود ثابت و از پیش تعیین شده	۳-۲-۱
۱۰۰	پرداخت سود در حالت عدم تحقق سود و از محل اصل سپرده ها	۳-۲-۲
۱۰۲	عدم توانایی عامل	۳-۲-۳
۱۰۴	کلام آخر	۳-۲-۴

فصل چهارم: بررسی تطبیقی شرکتهای مضاربه ای مورد مطالعه در ایران

و در سایر کشورهای اسلامی

گفتار اول: بررسی شرکتهای مضاربه ای مورد مطالعه در سایر

کشورهای اسلامی

۱۰۸	شرکت اسلامی تامین مالی و سرمایه گذاری اردن	۴-۱-۱
۱۱۷	شرکت اسلامی سرمایه گذاری خلیج	۴-۱-۲

گفتار دوم: بررسی موارد افتراق شرکتهای مضاربه ای مورد مطالعه

در ایران و در سایر کشورهای اسلامی

۱۲۵	وجود سیستمهای نظارتی شرعی و قانونی	۴-۲-۱

- ۱۲۷ ۴-۲-۲ وجود سیستمهای معتبر حسابداری و ارائه صورتهای مالی
- ۱۲۸ ۴-۲-۳ ضمانت اصل سرمایه و سود معین آن
- ۱۲۹ ۴-۲-۴ مطالعه و ارزیابی تخصصی پروژه های سرمایه گذاری
- ۱۳۰ ۴-۲-۵ کلام آخر

فصل پنجم : طرح الگوی مالی مناسب برای شرکتهای مضاربه ای

در جمهوری اسلامی ایران

- ۱۳۴ ۵-۱-۱ مضاربه مشترک چارچوب فقهی مالی شرکتهای مضاربه ای
- ۱۳۴ ۵-۱-۲ ارکان مضاربه مشترک
- ۱۳۶ ۵-۱-۳ عناصر مضاربه مشترک
- ۱۴۱ ۵-۱-۴ مراحل مضاربه مشترک
- ۱۴۲ ۵-۱-۵ احکام مضاربه مشترک
- ۱۴۴ ۵-۱-۶ اهداف و مزایای مضاربه مشترک
- ۱۴۵ ۵-۱-۷ توزیع سود در مضاربه مشترک
- ۱۴۷ ۵-۱-۸ تامین مالی مضاربه مشترک
- ۱۴۸ ۵-۱-۹ ضمان در مضاربه مشترک

فصل شش : نتیجه گیری و ارائه پیشنهادها

- ۱۵۲ ۶-۱-۱ نتیجه گیری
- ۱۵۷ ۶-۱-۲ پیشنهادها

۱۶۰ مآخذ و منابع

ضمانت تحقیق

۱۶۴ پیوست یک : نمونه قراردادهای شرکتهای سحر و الیکا ، دولتخواهان و گلشیر

باسمه تعالی

تحقیق حاضر تحت عنوان بررسی فقهی و تطبیقی شرکتهای مضاربه‌ای و طراحی الگوی مالی مناسب جمهوری اسلامی ایران در ابتدای مباحث خویش به بررسی شرایط و اوضاع اقتصادی کشور در آستانه تشکیل شرکتهای مضاربه‌ای و در طول سالیان فعالیت آنها پرداخته و علل شکل‌گیری این شرکتها را با توجه به شرایط محیطی حاکم بر آنها به تفصیل بیان مینماید. پس از این ضمن معرفی شرکتهای مضاربه‌ای فعال در دوره زمانی مورد نظر به بررسی ساختار و عملکرد آنها پرداخته شده و شرایط و علل سقوط شرکتهای مضاربه‌ای مورد مطالعه در ایران مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در ادامه تحقیق میزان تطابق عملکرد شرکتهای مضاربه‌ای در ایران با ضوابط عقد مضاربه در اسلام مورد بررسی قرار گرفته و با ارائه تعریف جامعی از عقد مضاربه و بیان اقوال مختلف فقهای عظام شیعه در باب احکام مضاربه و با جمع‌بندی نظرات آنان نتیجه‌ای مشخص در مورد هر یک از مسائل مطروحه ارائه میگردد و با مقایسه موارد مندرج در قراردادهای این شرکتها و عملکرد آنها با نظرات فقهی ارائه شده به تشریح نکات افتراق میان آنها پرداخته می‌شود.

در این تحقیق همچنین با معرفی دو شرکت مضاربه‌ای فعال در دیگر کشورهای اسلامی و بررسی ساختار و عملکرد آنها مقایسه‌ای میان شرکتهای ایرانی و غیر ایرانی ارائه گردیده و نکات افتراق آنها بیان می‌گردد و پس از این با بهره‌گیری از تجارب دیگر کشورهای اسلامی الگوی مالی مناسب برای شرکتهای مضاربه‌ای و قابل اجرا در جمهوری اسلامی ایران ترسیم و ارائه می‌گردد.

در این طرح نتایج مباحث مطرح شده در این تحقیق مورد نظر بوده و تلاش گردیده تا اشکالات فقهی و حقوقی بر آن وارد نباشد.

پیوست دو : بررسی قانون شرکتها در کشورهای عربی

۱۶۸

پیوست سه : نمونه سوالات تحقیق

۱۷۰

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱-۱ تبیین موضوع

بحث شرکتهای مضاربه ای از بزرگترین و پیچیده ترین مسائلی است که کشور در نیمه دوم دهه ۶۰ شمسی با آن مواجه گشته و تحت تاثیر وقایع مربوط به آن قرار گرفت. سپرده گذاری دهها هزار نفر در این شرکتها و جمع آوری سرمایه ای عظیم از سپرده های مردمی جایگاهی ویژه و ممتاز را برای این شرکتها در بازار سرمایه ایران به ارمغان آورد.

شرکتهای مزبور با شعار جمع آوری سرمایه های کوچک افراد ویکارگیری آن در امور تولیدی و حرکت در راستای رشد، توسعه و خودکفایی کشور و پرداخت سود به سپرده ها در قالبی شرعی و اسلامی فعالیت خود را آغاز کرده و آن را گسترش بخشیدند. با گذشت چند سال و با آشکار شدن هویت اصلی تعدادی از این شرکتها در پی کلاهبرداری و فرار صاحبان آنها و پس از آن با سرایت اخبار داخلی تعداد دیگری از آنها به سطح جراید و روزنامه ها و با انعکاس وسیع آن در این جراید و نمایش برنامه ای در این خصوص توسط صدا و سیما، بحرانی جدی در مورد این شرکتها آغاز گردید.

با هجوم هزاران سپرده گذار به این شرکتها برای دریافت سپرده های خویش و ناتوانی شرکتهای مزبور در استرداد سپرده های مردم، بحران وارد مرحله تازه ای گردیده و با افزایش شمار چکهای بی محل صادر شده توسط این شرکتها، تعداد زیادی از صاحبان آنها دستگیر شده و سرانجام در اردیبهشت ماه ۱۳۶۹ فعالیت هر نوع شرکت مضاربه ای در ایران ممنوع گردیده و بدین سان فعالیت این شرکتها در شکل رسمی خود به پایان رسید.

در حالیکه فعالیت شرکتهای مضاربه ای در ایران تجربه نا موفقی را به نمایش می گذارد، در بسیاری از کشورهای اسلامی قریب به دو دهه است که شرکتها و موسسات متعددی به فعالیت در امور سرمایه گذاری، تامین مالی و... در قالب عقد مضاربه اشتغال داشته و به موفقیتهای قابل توجهی نیز در این زمینه نائل شده اند.

تشکیل اولین شرکت مضاربه ای به سال ۱۹۷۸ شمسی می گردد که طی آن شرکت اسلامی سرمایه گذاری خلیج فعالیت خود را آغاز می نماید وینعلی از آن شرکتهای متعدد دیگری شکل گرفته و بعضا با گسترش زمینه فعالیت خویش به یک بانک مضاربه ای تبدیل گشته اند.

در اینجا سوالی به ذهن خطور می نماید که به چه علت یا عللی، تجربه تشکیل شرکتهای مضاربه ای در ایران با شکست مواجه گشته ولی در سایر کشورهای اسلامی هم چنان تجربه ای موفق به نظر می رسد. محقق در این پژوهش در پی پاسخگویی به این سوال است و با مطالعه ای تطبیقی در مورد شرکتهای مضاربه ای در ایران و در چند کشور اسلامی در صدد دستیابی به تفاوتهای موجود در ساختار و عملکرد آنهاست.

جنبه دیگر تحقیق را بررسی میزان تطابق فعالیت شرکتهای مضاربه ای در ایران با موازین و ضوابط شرعی عقد مضاربه تشکیل میدهد و به بیان دیگر با مطالعه دقیق منابع فقهی و تطبیق آن با عملکرد این شرکتها در پی پاسخ به این سوال هستیم که اساسا تا چه میزان شرکتهای مزبور را میتوان مضاربه ای نامید.

بخش پایانی تحقیق با جمع بندی مطالعات در زمینه موارد یاد شده و با بهره گیری از تجارب موفق در دیگر کشورهای اسلامی به ارائه الگویی خواهد پرداخت که در بر گیرنده ساختار مالی مناسب برای شرکتهای مضاربه ای و قابل اجرا در جمهوری اسلامی ایران باشد.

۱-۱-۲ اهمیت و علت انتخاب موضوع

بحث شرکتهای مضاربه ای از دیدگاههای مختلفی حائز اهمیت است. از یک دیدگاه تحقیق حاضر ارائه دهنده طرحی برای تامین مالی کوتاه مدت غیر ربوی است. مؤشهای تامین مالی موجود در کشور هریک از جهاتی میتواند مطلوب نبوده و مورد نظر واقع نگردد. تامین مالی از طریق انتشار سهام از آنجاییکه ابزار تامین مالی بلند مدت محسوب میگردد در بحث ما وارد نمی گردد و روش دیگر تامین مالی که انتشار اوراق مشارکت است بخاطر نوع اجرای آن به لحاظ پرداخت سود تضمین شده عاری از شبهه ربا نیست لکن تامین مالی از طریق مضاربه دارای امتیازاتی است که به برخی از آنها اشاره می کنیم.

عقد مضاربه پیوند میان دو عامل کار و سرمایه است. اشخاصی که دارای سرمایه می باشند ولی شخصا از توانایی برای بکارگیری آن در فعالیتهای اقتصادی سودآور برخوردار نیستند بواسطه عقد مضاربه با اشخاص دیگری که توان و قدرت انجام فعالیتهای اقتصادی نموده را داشته ولی از سرمایه لازم و کافی برخوردار نیستند، ارتباط و تعامل برقرار می سازند و در سود حاصل از فعالیتهای اقتصادی انجام شده شریک می گردند. سهم هریک از طرفین از سود که بصورت مشاع تعیین میگردد علاوه بر ایجاد انگیزه در عامل برای تلاش و کوشش بیشتر به تحقق عدالت اجتماعی نیز کمک می کند چرا که عامل در ازای کار و فعالیت خویش، دستمزد ثابتی دریافت نمی کند و در مقابل ملزم به پرداخت سود قطعی و از پیش تعیین شده به صاحب سرمایه هم نیست. بنابراین هر چه سود بیشتری در عملیات مضاربه حاصل شود سهم طرفین از سود نیز بهمان نسبت افزایش می یابد و در هنگام بروز زیان احتمالی نیز بر خلاف معاملات ربوی، زیان تنها بر عامل تحمیل نمی گردد. سرمایه عامل کار و سعی اوست و زیان وارده بر او نیز بر اساس نوع سرمایه اوست و بدین صورت است که تنها تلاش و کوشش او بدون اجرت می ماند و زیان وارد بر سرمایه را مالک سرمایه متحمل میگردد. بنابراین به لحاظ اینکه عامل ملزم به پرداخت سودی از پیش تعیین شده نیست و با صاحب سرمایه در سود حاصله شریک

میگردد و صاحب سرمایه نیز مصون از ضرر و زیان نمی باشد علاوه بر انتفا شبهه ربا، از تکاثر ثروت در نزد صاحبان سرمایه نیز جلوگیری می گردد که این خود مصداق عدالت اجتماعی است.

یکی از مشکلات حال حاضر جامعه، مشکل نقدینگی در واحدهای تولیدی است در حالیکه نقدینگی عظیم بخش خصوصی با سرعت بالایی در جامعه در حال چرخش است. محدودیت واحدهای تولیدی در تامین نقدینگی مورد نیاز را میتوان با نگاهی به ارقام و اعداد بودجه دولت دریافت^۱. دولت در ایران در راستای اعمال سیاستهای مالی، کل منابع بانکی قابل استفاده را در اختیار خود دارد. تقریباً از ۳۰۰۰۰ میلیارد ریال سپرده های مدت دار سیستم بانکی بیش از ۷۰ درصد آن بر طبق تبصره های مختلف بودجه سال ۱۳۷۵ با نرخهای اندک به مصارف خاص اختصاص یافته که این رقم در مقایسه با نقدینگی کل حدود ۲۵ درصد است. طبق تبصره ۲ قانون بودجه سال ۱۳۷۵ کل افزایش اعتبارات بانکی بخش خصوصی و تعاونی در این سال از ۱۵/۴ میلیارد ریال نباید تجاوز کند و هم چنین سقف اعتبارات شرکتها از ۵ میلیارد ریال نباید متجاوز باشد. از سوی دیگر به لحاظ پایین بودن نرخ سود بانکی نسبت به کاهش ارزش پول، سهم سپرده های مدت دار در کل نقدینگی نیز در سالهای اخیر کاهش داشته است و سهم سپرده های مدت دار از ۶۲ درصد در سال ۱۳۵۵ به ۳۰ درصد در سال ۱۳۷۴ کاهش یافته است.

علی رغم کمبود نقدینگی موجود در واحدهای تولیدی ملاحظه می گردد که نقدینگی عظیم بخش خصوصی شامل اسکناس، مسکوکات و حسابهای جاری که در سال ۱۳۷۵ معادل ۴۵۰۰۰ میلیارد ریال بوده و برابر با کل سرمایه گذاری ناخالص بخش عمومی و خصوصی در سال ۱۳۷۴ بوده، هم چنان سرگردان بوده است.^۲

^۱ - رجوع شود به مقاله تواناییهای بازار سرمایه ایران (سلامی، غلامرضا، مجموعه مقالات نخستین سمینار مدیریت مالی ایران، چاپ اول، تهران، نشر پردازش، ۱۳۷۶، ص ۷۶).

^۲ - سلامی، غلامرضا، مجموعه مقالات نخستین سمینار مدیریت مالی ایران، چاپ اول، تهران، نشر پردازش، ۱۳۷۶، ص ۷۷.

این وجوه هنگامی که بازار ملک داغ می‌گردد در آن بلوکه می‌گردد و وقتی بازار ارز و سکه و زیورات گرم است در این بازار به چرخش در می‌آید و زمانی که خرید و فروش اتومبیل پررونق می‌گردد مبالغ زیادی از این سرمایه‌ها در آن درگیر می‌گردد و بالاخره وقتی هیچ یک از این بازارها داغ نیست بازار شرکتهای سرمایه‌گذاری گرم می‌شود و شرکتهای متعدد با سرمایه‌های نسبتاً هنگفت ایجاد می‌شود. با توجه به مطالب عنوان شده، محقق بر این نظر است که عقد مضاربه در شکل صحیح خود و با رعایت اصولی که در نتیجه این تحقیق عنوان خواهد گردید می‌تواند بعنوان حلقه ارتباطی میان واحدهای تولیدی نیازمند نقدینگی و حجم عظیم نقدینگی موجود در جامعه قرار گیرد.

جنبه دیگر اهمیت موضوع به لزوم ایجاد اوراق بهادار متنوع و با درجات ریسک متفاوت باز می‌گردد که ایجاد شرکتهای مضاربه‌ای و انتشار اوراق مضاربه توسط آنان می‌تواند به این مهم کمک نماید. یکی از شرایط کارا شدن بازار سرمایه و تخصیص بهینه سرمایه، وجود اوراق بهادار متنوع در بازار سرمایه است. اگر در بازار سرمایه انواع مختلف اوراق بهادار وجود داشته باشد قسمت اعظم مازاد نقدینگی افراد جامعه جذب واحدهای تجاری و اقتصادی می‌شود. باید توجه داشت که افراد جامعه از لحاظ درجه‌گریز از ریسک (یا میزان احتیاط و محافظه‌کاری) با هم تفاوت دارند. بسیاری از مردم دارای پس‌انداز هستند ولی حاضر نیستند آن را در کارهای پر مخاطره بکار اندازند و لذا ترجیح می‌دهند آن را در اختیار سازمانهای معتبر قرار داده و از سودی معین و از پیش تعیین شده برخوردار شوند. در مقابل افرادی هم هستند که حاضرند سرمایه خود را به خطر اندازند و در ازای آن از سود بالاتر ولی نامعین برخوردار شده و در مقابل خطر زیان را نیز پذیرا شوند.

وجود اوراق بهادار با درجات ریسک متفاوت امکان مشارکت طیف وسیعی از آحاد جامعه را در امر سرمایه‌گذاری فراهم می‌آورد. افراد جامعه از لحاظ مدت زمانی که میخواهند پس‌انداز خود را سرمایه‌گذاری کنند نیز با هم تفاوت دارند بعضی از افراد فقط برای مدت کوتاهی مازاد نقدینگی دارند و بنابراین فقط حاضرند آن را صرف سرمایه‌گذاریهای کوتاه مدت کنند و گروه دیگر پس‌انداز خود را برای رفع نیاز مالی در آینده دور انجام میدهند و بنابراین ترجیح میدهند که آنرا صرف سرمایه‌گذاریهای دراز مدت کنند. در نقطه مقابل واحدهای تجاری نیز دارای نیازهای مالی متفاوت هستند بعضی از

واحدهای تجاری که نیاز به سرمایه دائمی دارند تلاش می کنند سرمایه خود را از طریق فروش اوراق بهادار بدون سررسید (مثل سهام عادی) تامین کنند و آن دسته از شرکتها که برای خرید مواد اولیه و سایر نیازهای فصلی نیاز به سرمایه دارند ترجیح میدهند آنرا از طریق استقراض کوتاه مدت بدست آورند. ایجاد شرکتهای مضاربه ای و انتشار اوراق مضاربه میتواند در سرمایه گذاری وجوه افرادی که برای مدت کوتاهی مازاد نقدینگی دارند و هم چنین در رفع نیازهای مالی کوتاه مدت واحدهای تجاری آنها در قالبی شرعی و اسلامی مفید فایده باشد.

دیدگاه دیگری که این موضوع را حائز اهمیت میسازد مسأله عبرت آموزی از وقایع تلخ گذشته است. اگر گذشته را چراغ راه آینده بدانیم لازم است که عملکرد شرکتهای مضاربه ای در گذشته را مورد مطالعه قرار دهیم و عوامل سقوط و عدم موفقیت آنها را تجزیه و تحلیل نماییم تا از تکرار آنها در موارد مشابهی که در حال یا آینده بوجود می آید پیشگیری نماییم. در موارد مشابهی چون شرکتهای سرمایه گذاری و انتشار اوراق مشارکت چنانچه نظارت و کنترل کافی از سوی مراجع ذی صلاح صورت نگیرد، وقایع حادث شده در مورد شرکتهای مضاربه ای میتواند مجددا بروز نماید و پیامدهای سیاسی، اجتماعی ناگواری را به دنبال داشته و خسارات جبران ناپذیری را بر پیکره کشور و نظام وارد سازد. این مسأله با توجه به این نکته که تاکنون تحقیق کامل و مدونی در این زمینه صورت نگرفته است از اهمیت ویژه ای برخوردار میگردد لذا پرداختن به این مسأله و بررسی شرایط و عوامل ظهور و سقوط شرکتهای مضاربه ای در ایران از نکات اساسی این تحقیق خواهد بود.

۱-۱-۳ اهداف تحقیق

- ۱- تجزیه و تحلیل شرایط و علل سقوط شرکتهای مضاربه ای در ایران.
- ۲- بررسی میزان مطابقت عملکرد شرکتهای مضاربه ای با ضوابط عقد مضاربه در اسلام.
- ۳- امکان سنجی طراحی صحیح شرکتهای مضاربه ای در ایران با بهره گیری از الگوی بکار رفته در دیگر کشورهای اسلامی.

۱-۱-۴ فرضیات تحقیق

- ۱- عملکرد شرکتهای مضاربه ای در ایران با ضوابط عقد مضاربه در اسلام مغایرت داشته است.
- ۲- طراحی شرکتهای مضاربه ای در ایران با بهره گیری از الگوی بکاررفته در دیگر کشورهای اسلامی امکان پذیر است.

۱-۱-۵ روش تحقیق

روش تحقیق به شیوه تطبیقی توضیحی می باشد. در این روش ضمن توضیح و تشریح ساختار و عملکرد شرکتهای مضاربه ای مورد نظر در ایران و در سایر کشورهای اسلامی به همراه نظرات فقهای عظام شیعه در باب احکام مضاربه، عملکرد شرکتهای مضاربه ای در ایران با ضوابط عقد مضاربه از یکطرف و ساختار و عملکرد شرکتهای مضاربه ای در ایران و در سایر کشورهای اسلامی از طرف دیگر مورد بررسی تطبیقی قرار میگیرد.

۶-۱-۱ روش جمع آوری اطلاعات

اطلاعات مربوط به ساختار و عملکرد شرکتهای مضاربه ای در ایران از طریق مصاحبه^۱ با مسئولین دفتر نمایندگی دادگاه انقلاب اسلامی در امور تسویه شرکتهای مضاربه ای که مستقیماً مسؤلیت تنظیم پرونده ها و ارائه گزارشات به دادگاه را برعهده داشته اند حاصل گردیده است. انتخاب این شیوه برای جمع آوری اطلاعات مربوط به شرکتهای مضاربه ای بدین خاطر بوده است که مراجعه مستقیم به پرونده های شرکتهای مزبور در دادگاههای انقلاب اسلامی امکان پذیر نبوده است. اطلاعات دیگر مورد استفاده در این زمینه بر گرفته از مفاد نمونه قراردادهای منعقد شده در این شرکتهای و هم چنین بر گرفته از اعترافات مدیران شرکتهای مورد مطالعه در میزگرد تلویزیونی برنامه مجله اقتصادی سیما می باشد.

بررسی فقهی عقد مضاربه در اسلام به جهت تطبیق موازین آن با عملکرد شرکتهای مضاربه ای در ایران از طریق مطالعه کتب معتبر فقهی شیعه و استفتائات جدید مراجع عظام در این زمینه به همراه نظرات حقوقی ارائه شده در کتب حقوق مدنی انجام گرفته است. اطلاعات مربوط به شرکتهای مضاربه ای مورد نظر در دیگر کشورهای اسلامی نیز برگرفته از مطالب کتب عربی نگاشته شده در زمینه سرمایه گذاری اسلامی می باشد.

^۱ - مطالب عنوان شده در این مصاحبه ها نظرات شخصی مصاحبه شونده نیست بلکه صرفاً مطالب موجود در

پرونده های شرکتهای مضاربه ای در دادگاه انقلاب اسلامی بیان گردیده است .